

Nemá smysl hrát si na husity

Nejen v evropské energetice podporuje státní tajemník pro evropské záležitosti Tomáš Prouza pragmatická, reálná řešení a preferuje přitom ta, která jsou tržní.

Milena Geussová, Eva Vítková

Co má konkrétně na práci státní tajemník pro evropské záležitosti?

Je to člověk, který by měl vše důležité vědět, monitorovat případné problémy a odchylovat hrozící průšvihy. V rámci evropské politiky přichází každý resort se svými informacemi, náměty a návrhy, jak se k čemu postavit. To, co zatím moc nefungovalo, je koordinace a pochopení, že například vyjádření a návrhy jednoho resortu mají dopady v jiných oblastech. Řekl bych to tedy tak, že mou rolí a rolí mých kolegů jsou horizontální přesahy. Musíme domýšlet důsledky a snažit se, abychom těch negativních moc neměli. A aby to, co Evropě říkáme, dávalo smysl a partneři nás dokázali pochopit.

Kdy to třeba smysl nedává?

Když třeba chceme, aby se snižoval rozpočet EU, a přitom požadujeme víc a víc peněz na kohezní programy.

Setkáváte se s tím, že nám v EU nerozumějí?

Ano, slýchal jsem v Evropské komisi, že nechápou, proč chceme to či ono, co pozitivního by to mohlo přinést exportní ekonomice uprostřed Evropy. Právě proto tak velkou část mé práce představuje komunikace. Je českým specifíkem, že s nikým moc nediskutujeme, doma si někde něco sesumírujeme, neřekneme to dalším, kterých se to může dotknout. Pak odjedeme do Bruselu a takto vzniklé stanovisko na ně vychrlíme. Evropské debaty u nás bývaly z velké části emocionální, málo se používala čísla a přesná data. Tedy vyčíslení, co bude konkrétní návrh znamenat pro ekonomiku. Problémem ovšem je, že tato čísla dost často neumějí dodat ani resorty, ani samotné podniky. Mnozí pláčou, jak bude to či ono pro podniky strašné, ale pokud to ani jejich zástupci nepodloží dostatečnými argumenty, jak s tím mám v Bruselu úspěch? S obecnými frázemi tu bítvu nemůžu vyhrát. Jsem ale přesvědčen, že tato vláda si začala počínat jinak. Nálada vůči nám se změnila, měli bychom to ovšem umět využít. Budovat koalice pro vyjednávání, svá stanoviska lépe vysvětlovat a podkládat tvrdými daty.

Na jakých úrovních se účastníte jednání v Bruselu?

Mými partnery jsou buď generální ředitelé, nebo šéfové kabinetu, to v případě především

politických věcí. Ale polovina mých cest vede jinam, než do Bruselu, a to do Berlína, Varšavy, Paříže ... Problém je, že nás nikde příliš neznají. Každý ministr by podle mne měl jednou za rok zajet do okolních zemí. To platí významně i pro Polsko, protože pokud jsme dnes schopni se s někým rozumně domluvit a dohody pak platí, tak je to vedle Slovenska právě Polsko. Mám s Poláky za půl roku, co ve funkci působím, velmi pozitivní zkušenosti. Dělí se s námi o informace, pomáhají nám.

Jak dokážete sladit a zároveň prosazovat požadavky, které mohou být protichůdné? A jaké k tomu máte kompetence?

Většinu věcí nyní dokážeme sladit z pozice Úřadu vlády. U citlivých témat proběhne

Ing. TOMÁŠ PROUZA, MBA vystudoval VŠE Praha, Fakultu mezinárodních vztahů a The Open University Praha a UK (MBA). Před příchodem na Úřad vlády ČR do funkce státního tajemníka pro evropské záležitosti v lednu 2014 pracoval ve Světové bance ve Washingtonu DC. Z jeho dřívějšího působení to byla společnost Partners Financial Services a vedl servery Penize a Finmag. Byl předsedou Asociace finančních zprostředkovatelů a poradců ČR. V letech 2004 – 2007 byl náměstkem ministra financí ČR, zastával funkci národního koordinátora pro zavedení eura v ČR a další.

diskuse na úrovni vlády a ta přijme rozhodnutí. Hodně lidí mne před nástupem do funkce varovalo, že mezi resorty a Úřadem vlády jsou špatné vztahy. Naštěstí se nám podařilo rychle rituálně pohřbít různé kostlivce ze skříní a Evropa tak dnes vládu nerozděluje, velmi dobrá je spolupráce s resorty. I v oblasti energetiky funguje spolupráce velmi dobře, navíc vztahy mezi ministerstvy průmyslu a životního prostředí už nejsou tak antagonističské, jako kdysi.

Ještě nedávno měla vláda jiný názor na budoucí směřování evropské energetické a klimatické politiky. Proč nyní souhlasí s tím, aby pro další období do roku 2030 byly podporovány všechny tři navržené cíle?

Vláda zvolila pragmatický přístup. Ve chvíli, kdy víme, že určitý cíl bude vyhlášen, tak nemá smysl hrát si na husity, kteří půjdou s vlajkou na barikádu a tam pak stačtěně, ale zbytečně umřou. V tomto případě má spíše smysl ohlídat si, v jaké podobě bude ten cíl, o němž máme určité pochyby, přijat. Například to, aby nebyl závazný, ale indikativní. Aby platil celoevropsky, nikoli pro každou jednotlivou členskou zemi zvlášť. Nic bychom nezískali, kdybychom si pragmaticky nepočínali. Mohli bychom s naším ne a ne a ne zůstat sami. Důležité je, abychom si mohli vybrat, zda bude větší tlak na obnovitelné zdroje nebo na energetickou účinnost. Větší smysl a multiplikační efekt podle nás dává podpora energetické účinnosti, takže zohledněme to, co přinese lepší výsledky. Musíme k tomu ovšem mít k dispozici dostatečně jasné ekonomické analýzy.

Přijímají se ale i evropské cíle na základě ekonomických a odborných analýz?

Myslím, že se všichni poučili z předchozího balíčku 20-20-20, který způsobil řadu problémů. Dlouho se proto diskutovalo o tom, zda nestanovit jen jeden cíl. Podle mého názoru je důležité soustředit se na redukci emisí CO₂, která je z hlediska ochrany klimatu klíčová. U obnovitelných zdrojů se setkáváme mimo jiné se spoustou lobbistických tlaků. Zdá se mi, že jsme jedna z mála zemí EU, která si tím neumí poradit – nemáme přitom vhodné specifické podmínky pro žádný druh OZE. Zároveň bychom měli vnímat evropskou politiku ochrany klimatu jako celek, takže pokud je levnější ušetřit tunu CO₂ ve Španělsku, ušetříme ji raději tam, než v jiné zemi, kde je to mnohem dražší. S energetickou účinností až takový problém mít nemusíme, hodně úkolů v tomto směru už jsme splnili. Například pro Polsko je energetická účinnost větším problémem.

Počty zatím nebyly silnou stránkou debat o energetické politice...

Největší debata v rámci klimatického balíčku by se měla vést o nákladovosti.

Chtěl bych se dobrat například toho, kolik z těch vznosných slov bude mít jaký dopad na konkrétní oblasti – zaměstnanost, zvýšení počtu pracovních míst, co to udělá s konkrétní fabrikou, ať máme jasno. Jsou cíle, které mohou opravdu přispět k navýšování počtu pracovních míst, jmenujme například opatření v energetické účinnosti s dopadem do stavebnictví. Když ale podporuji obnovitelné zdroje a zvyšuji ceny energií, tak především dovážím solární panely z Číny, takže tu pracovní místa spíše zabírám, exportuji je ven. Tím, že se věci nedomýšlejí, tak si dopady uvědomujeme až ex-post a to už může být pozdě.

Jak se na jednání o nových cílech chystá ČR? Jsme dostatečně aktivní?

Probíhají diskuse. V polovině září pojedou s kolegy z MPO a MŽP do Bruselu. Evropská komise hovoří se zástupci každého státu a zjišťuje, kde má kdo jaké nepřekročitelné hranice. Každá země si tak může stanovit své priority a hranice, přes které nepojede vlak. Z výsledků si pak komise dokáže poskládat, co by mohla dát na stůl. U CO₂ jsme v pohodě, cíl 40 procent je pro nás přijatelný, otázku samozřejmě bude, za jakých podmínek ho má být dosaženo. Máme tři důležité priority: Zprvč bude požadovat tržní řešení, jehož základem bude funkční ETS – systém obchodování s povolenkami na vypouštění emisí skleníkových plynů. Zadruhé pro nás bude klíčové, jak se budou rozpočítávat náklady na tyto změny, podle nás je nejspřavedlivějším kritériem DPH na hlavu, což bere ohled na chudší země. Pokud má mít Evropa ambice, bavme se o nich jako o celku a řešme, kde je nejlevnější to udělat a kdo na to má dostatečné zdroje. Do třetice požadujeme technologickou neutralitu. Čili nechceme, aby nám Komise diktovala, jakými zdroji máme cíl dosáhnout, aby nám mluvila do energetického mixu.

To jsou tedy naše podmínky?

Přesně tak. Když to shrnu, tak CO₂ – tam závazná redukce smysl má, navýšování podílu OZE – pokud některé země chtějí a mají na to podmínky, je to jejich volba, ale ať to dělají dobrovolně, účinnost – uvidíme, pokud to bude celoevropský indikativní cíl, tak to můžeme přijmout. Na rozdíl od obnovitelných zdrojů OZE nám tento cíl může přinést ekonomické efekty, pokud ho samozřejmě dobře pojmem. Zejména pokud na to budeme moci využít prostředky z evropských fondů. Nově se objevuje čtvrtý cíl, na jehož přijetí tlačí zejména Španělé a Portugalci, a tím je interkonektivita. Dnes je problém přenést v rámci Evropy vyrobenou energii nebo přepravit plyn, chybí sítě a dostatečné propojení plynových soustav.

Některé země snahy o jednotný energetický trh v Evropě negují, takže

nebyl a nebude v dohledné době splněn.

Konkrétně máme v tomto smyslu problém s Německem, ale ten není v EU jediný.

Může to tedy fungovat?

Jsem přesvědčen, že v Německu se situace začíná měnit. Probíhají u nich diskuse, na které zvou také Poláky, Rakušany a nás a hovoří se právě o tom, jak dál postoupit se společným energetickým trhem. Ještě před krátkou dobou se nic takového nedělo. Dopady německé energetické politiky vnímá negativně řada sousedních zemí, nejen vzhledem k dopadům do cen energie, ale právě kvůli sítím a přetokům německé energie ze severu na jih přes území cizích států. Nejen my budujeme technologické překážky, jako jsou Phase Shiftery. Pokud má energetická politika v EU fungovat, musí Evropská komise prosazovat pravidla jednotného energetického trhu a implementaci třetího energetického balíčku, ale u všech a pro všechny.

Chtějí si evropské země v energetice spíše ponechat svoji identitu nebo budovat jednotný trh?

Situace je paradoxní. Pro všechny dává smysl jednotný evropský energetický trh, ale realisticky všichni počítají spíše s variantou uzavírání do menších tržních celků. Bohužel.

S kterými zeměmi máme v energetice co nejshodnější stanoviska?

Záleží na tématu. V energetické účinnosti si rozumíme se zeměmi Visegrádu – V4, dalšími novými členskými státy a s Velkou Británií. Pokud to bude indikativní cíl, nikomu ze jmenovaných to nebude moc vadit. Jsou země, kde tyto procesy ale půjdou výrazně dál, například Skandinávie – stejně tak cíle pro obnovitelné zdroje. Nejsložitější bude pohlídat si, aby se tyto indikativní cíle nepromítly do povinných národních plánů a tak se nestaly oklikou povinné.

Jak konkrétně?

Například v jednom z doporučení, která Komise vydává členským státům, bylo uvedeno, že máme „step up efforts“ tj. „posílit naše úsilí“ při prosazování vyšší energetické účinnosti, ale naši politici chtěli, aby tam byla formulace „continue efforts“, tedy „pokračovat v tomto úsilí.“ Vráťím se tak k otázce koordinace naší evropské politiky, k tomu našemu husitství. Zdá se mi někdy, že raději zemřeme pro to, aby v textu stálo slovo continue místo step up. Strávíme týdny diskusemi na mnoha úrovních místo toho, abychom dokázali říci – ano, my rádi budeme navýšovat úsilí, ale potřebujeme k tomu finanční podporu, takže se pojďme bavit o restrukturalizaci kohezních fondů nebo jiné podpoře, abychom to naše úsilí mohli navýšit. Bylo by to mnohem užitečnější a vedlo by to k lepšímu výsledku. Vyjádřit souhlas, ale požádat o finanční příspěvek. Jinými slovy říci – ano, my rádi budeme „posilovat“. Když nám

ovšem navýšíte rozpočty, z nichž to můžeme zaplatit. Moc to zatím neumíme.

V čem by se měla evropská energetická politika změnit?

Z mého hlediska je největším problémem, že Evropa rezignovala na prosazení tržních principů. Kdyby se pravidla energetického trhu prosazovala ve všech zemích stejně, řada problémů by nevznikala. Jako další mohu jmenovat ten problém, že evropská politika 20-20-20 naprosto ignorovala otázku konkurenceschopnosti evropského průmyslu. V situaci, kdy víme, že nemůžeme Asii konkurovat levnou pracovní silou a Americe levnými energiemi, je nesmysl dělat něco, co cenu energie ještě zvyšuje. Proto bychom byli velmi rádi, kdyby po posledních evropských volbách vznikla silná a dobře koordinovaná Evropská komise. Jsem přesvědčen, že nový šéf Komise Juncker bude v tomto směru výraznější postavou než Barroso. Pro budoucnost EU je totiž klíčová nejen snaha o udržení a zvýšení zaměstnanosti, ale také důraz na reindustrializaci Evropy. Vždyť dnes je evropský průměr podílu průmyslu na HDP jen 15 %. Pro srovnání, v Česku je to 37 % HDP, k tomu máme velký podíl energeticky náročných průmyslových odvětví. Víc nám proto samozřejmě vadí, když se zvednou ceny energie.

Vyslovil jste se k podpoře evropského systému obchodování s povolenkami. To není mrtvá záležitost?

Tento systém nikdy pořádně nefungoval. Ale když nebude na trhu povolenek přebytek, mohl by fungovat jako ekonomická pobídka pro podniky, aby snižovaly své emise. Bude pak na nich, zda chtějí investovat do lepších technologií a povolenky prodat za lepší cenu, nebo zda si je budou raději nadále kupovat.

Je šance že by se v dohledné době v energetice stabilizovaly podmínky pro investování?

Kdyby se trh očistil trh od všech dotací a podpory, pak silová energie bude mít rozumnou cenu a vyplatí se investovat. Pokud musím mít dotace, pak bych je raději uplatnil na to, aby podniky mohly inovovat a domácnosti – díky zateplování – šetřit náklady na energii. Dávat dotace do průběžné výroby z obnovitelných zdrojů žádný multiplikační efekt nemá. Spousta zemí se již ale z těchto chyb poučila.

Velkým evropským tématem jsou kapacitní mechanismy. Jak vypadá současná situace? Nehrozí zase nějaký velký dotační průšvih?

Jsmo v situaci, kdy si to již řada zemí chce dělat – nebo už dokonce dělá – po svém. Pokud volný trh fungovat nebude, tak raději preferujeme celoevropská pravidla pro kapacitní trhy. Jinak to zase bude soutěž o tom, kdo umí koho lépe „zadotovat“. Máme v ČR

představu, jak by to mělo fungovat, nemůžeme být jediní, kteří tento mechanismus nepřijmou. A pokud nevzniknou celoevropská pravidla, vytvoříme je alespoň regionálně. O tom vedeme debaty s našimi sousedy.

Na jaké úrovni?

V tuto chvíli na úrovni ředitelů odborů či ministerských náměstků. Je to zatím osahávání si prostoru, jaké řešení by to mohlo být. Na politickou deklaraci to zatím není, tak daleko nejsme, ale hledáme, na čem se dokážeme shodnout. Bude to totiž obrovská změna. Cílem je dát firmám investiční jistotu. Pokud do dvou let nezačneme stavět nové energetické zdroje, tak to ve skutečnosti znamená, že jsme si chybně vybrali plynovou variantu rozvoje naší energetiky. Vzhledem k tomu, co se děje na východ od nás, by to bylo velmi riskantní.

Již několikrát jste uspořádal setkání na téma dopadů ruských sankcí na naše podniky. Je to skutečně problém k řešení?

V některých resortech dopady sankcí spočítat lze, jinde již méně. Například v zemědělství jde asi o 250 – 300 milionů korun, ale z velké části budou kompenzovány z evropských peněz, není třeba hledat další řešení. Otevírá se ovšem strategická debata o technologické kapacitě potravinářského sektoru, o strategii potravinářství do budoucna. U průmyslu je to mnohem složitější, nikdo neví, jaké dopady to budou zejména kvůli nepředvídatelné reakci ruské strany. Dlouhodobých smluv se sankce netýkají, ale podniky mohou mít problém se získáním nových zakázek. Avšak všichni, kdo šli s byznysem do Ruska, si museli být vědomi toho, že jde o velmi rizikový a nepředvídatelný trh, kde řada pravidel může ze dne na den přestat platit. Tlak ruské vlády na vyšší soběstačnost této země v průmyslu a omezování dovozů tu byl již dříve, než nastala ukrajinská krize. Myslím, že tento trend je pro český průmysl mnohem rizikovější, než nynější sankce. Investiční celky můžeme do Ruska vyvázet ještě třeba deset let, než se ruská ekonomika zmodernizuje, ale co pak? A jsme zase u strategie, která řadě podniků chybí.

Jaký smysl ta setkání tedy mají?

Mapujeme situaci, také více informujeme podniky, aby vůbec věděly, na koho se přesně sankce vztahují a na koho ne. Některé podniky mohou sankcím přikládat i své obchodní neúspěchy, není to snadné rozlišovat. Ano, Rusko bude v obchodní politice nadále drsnější, ale nesouvisí to se sankcemi, ale se strategií ruské vlády posilovat domácí ekonomiku.

Co je vláda ochotna na pomoc českým podnikům udělat?

V průmyslu se to týká několika oblastí. Tou první je zavedení „Kurzarbeit“, státní podpory dočasně kratších pracovních

úvazků, aby na úřady práce nepřicházely masy nových nezaměstnaných. Pokud to dokážeme udělat rozumně, pomůžeme zachránit stovky pracovních míst. Současná, ale i dlouhodobě předpokládaná situace na východ od nás také povede k nové diskusi nad exportní politikou. Jak má fungovat ekonomická diplomacie, na co se v zahraničí zaměřovat, kam směřovat aktivity ekonomických pracovníků českých zahraničních zastoupení apod. Velkou výhodou je, že po mnoha letech spolu Ministerstvo průmyslu a obchodu a Ministerstvo zahraničních věcí racionálně komunikují. Pracujeme také na zjednodušení vízové politiky. Současně s investicí budou mít zahraniční investoři snazší přístup k povolení k pobytu. Nemluvě o podpoře potřebné lázeňské turistiky.

Vraťme se k Ukrajině. Zhoršila se bezpečnost dodávek zemního plynu a ropy?

Výhodou je, že se o problému bavíme v létě a ne v lednu. Což říkám jako připomínku tzv. plynové krize z roku 2009. Od té doby už jsme ale pár domácích úkolů udělali. Již v době tohoto našeho rozhovoru byly české zásobníky plynu plné z 95 procent, během pár dní budeme na 100 procentech. Pokud by nešel plyn jen přes Ukrajinu, fungoval by plynovod Nordstream a problémy by prakticky nevznikly. Kdyby Rusko zavřelo všechny kohoutky do Evropy, tak máme asi 100 – 110 dní na přizpůsobení se situaci. Nastoupila by krizová opatření, která jsou připravena. Osobně si myslím, že zavření všech kohoutků je nereálné – bylo by to už přímé vyhlášení války, což je věc, o kterou podle mne Rusko zájem nemá.

Jak dopadl polský návrh na energetickou unii v oblasti nákupu zemního plynu?

Velmi dobře, část z něj se objevila v klimatickém balíčku v podobě požadavku na interkonektivitu. Vznik jedné entity, která by v EU nakupovala plyn pro všechny, síce reálný není, ale o větší spolupráci při nákupu má řada zemí zájem. Debátujeme také o tom, zda by Komise nemohla získat nové kompetence v oblasti kontroly jednotlivých smluv. Něco jako je v oblasti jaderné energetiky, kdy Komise kontroluje smlouvy na nákup jaderného paliva, zda neobsahují klauzule, které by představovaly bezpečnostní riziko. Také shromažďuje cenové informace a publikuje kumulativní data. Když si pak kupujete jaderné palivo, víte, jaký je evropský cenový průměr a máte podklad pro vyjednávání. To u cen plynu neexistuje. Ve chvíli, kdy bude více terminálů na zkapalněný zemní plyn a lepší propojení jednotlivých zemí, bude plyn komodita jako každá jiná. A Rusko nebude moci používat hrozbu zavření kohoutků jako zbraň.